

Peary Lands bibliotek

Af Eigil Knuth

Peary Land er jordens nordligste landområde og den nordligste – mærkeligt nok helt isfrie – del af Grønland, omtrent på størrelse med Danmark, eller ca. 42.000 kvadratkilometer. Set fra luften ved sommertid er det en gul-brun ødemark som Libyens ørken, og går man på opdagelse nede i den, støder man på lave, menneskebyggede murkredse, der efter alt at dømme er omkring 4600 år gamle og altså jævnaldrende med pyramiden ved Saqqara, den ældste i Ægypten. Det er ruiner af moskusoksejægeres eller »palæo-Eskimoerne«s boliger.

Smågrupper af palæo-Eskimoer jagtede i stordalene gennem tusinder af år, indtil de søgående, egentlige Eskimoer dukkede op. På et tidspunkt, der ligger meget nær ved Columbus' ankomst til Amerika i 1492, gennemførte en eskimoisk hvalfangerfamilie med en 11 meter lang skindbåd, hvad ingen hvide pionerer til dato har kunnet realisere: overvandssejladsen nordenom Grønland. De efterlod deres fartøj på Peary Lands østligste næs, hvor kølen endnu ligger; resten af træskelettet står opstillet på Nationalmusæet i København.

Nøjagtig i 400-året for Columbus' færd spadserede Amerikaneren *Robert Edwin Peary* på ski fra nordvesthjørnet af Grønland tværs over Indlandsisen og havnede den 4. juli 1892 – Amerikas »Independence Day« – på randen af en stejl klippe. Han »opdagede« Peary Land som en isfri enklave, tilsyneladende uafhængig af det øvrige Grønland og skilt derfra mod syd af en bred, dyb fjord, som han kaldte *Independence Fjord*, – »Uafhængighedens Fjord«.

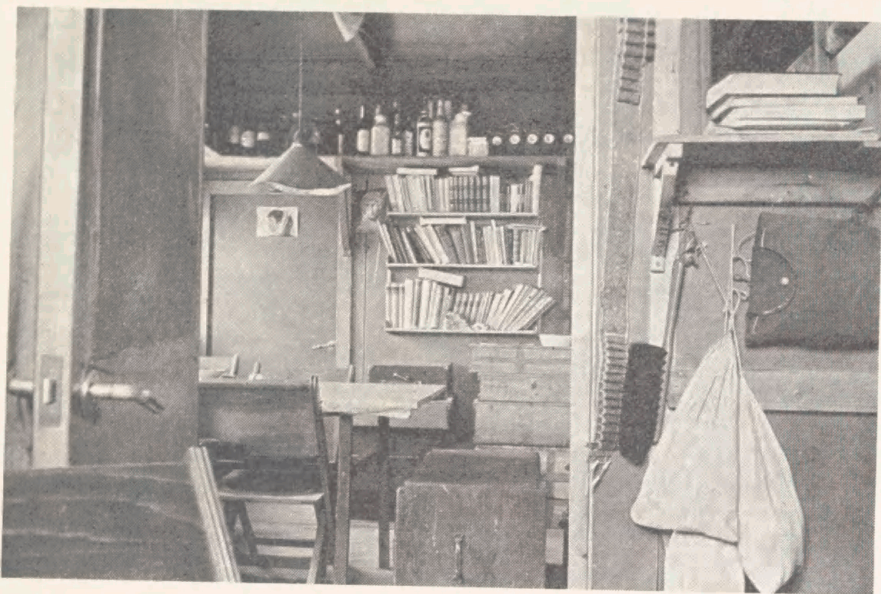
Fra det øjeblik gled forhistorien over i historisk tid med datoer, klokkeslet, personnavne, stednavne og skriftlige vidnesbyrd. Amerikanere og Danskere konkurrerede om udforskningen: *Peary* 1895 og 1900, *MacMillan* 1909, *Mylius-Erichsen* 1907, *Knud Rasmussen* 1912 og 1917, *Lauge Koch*

1921 og 1938. Det var månedlange slæderejser med Peary Land som kritisk vendepunkt, fordi man skulde hjemad omkap med forårstøbruddet. Tre mand tabte løbet i 1907: *Mylius-Erichsen*, *Høeg Hagen* og Grønlænderen *Jørgen Brønlund*. Knud Rasmussens »2den Thule Ekspedition« var to mand fattigere, da den nåede tilbage til Thule i 1917. Peary Land lå ved yderkanten af det tilgængelige for civilisationens teknik.

Kun på denne baggrund vil man forstå det revolutionerende i, at landet efter sidste verdenskrig pludselig frembød relativt normale levevilkår med adskillige former for socialforsorg, deriblandt et offentligt bibliotek. »Dansk Peary Land Ekspedition« havde vundet fodfæste ved luftlandsætning af et hus, som skaffede egnen blivende indbyggere gennem to år. Antallet var ganske vist beskedent: 8 mand i 1948–49, hver med rådighed over 5250 kvadratkilometer, og 7 mand i 1949–50 med hele 6000 kvadratkilometer pro persona. Sidste overvintringshold bestod af nye folk på denne artikels forfatter nær.

Huset stod i en lille sidegren til Independence Fjord, *Jørgen Brønlund Fjord*, 25 kilometer lang og med åbent, mørkeblåt vand om sommeren. Det står der endnu, men som ekspeditionens hjem falder det naturligt at skildre det i datid. *Jørgen Brønlund Fjord* havde været det oldpearylandske metropolis. Overalt langs stranden sås stenkredsene fra palæo-Eskimoernes boliger, og vi havde altså blot uden at vide af det ladet den retmæssige hovedstad genopstå af sine ruiner. Stenmaterialet var afløst af fiberplader, der var kommet skorstene, elektrisk lys, radiomaster og vindmotorer. Man kunde ikke se på byen, at den var jordens nordligste hus, men det var den! – beliggende på 82 grader nord med sine to nærmeste naboer henholdsvis 600 km i syd og 1000 km i sydvest. Og hvad huset tav stille med, røbedes tydeligt nok af sceneriet udenfor vinduerne, eller af årets usædvanlige rytme med 4½ måneders mørketid vekslede med 5 måneders konstant solskin.

»Brønlundhus«, som hovedstaden naturligt kom til at hedde, bestod indvendig af et midterrum på 3.20×4.30 meter, omgivet af 6 småkamre. I midterrummet – byens forum – stod spisebordet opad de tre gavlvinduer, der pegede østover mod fjordens udmunding i Independence Fjord og lod os skimte de brækronede kystfjælde på Grønlands fastland hinsides dette symbol på vor uafhængighed. Bag bordet var komfuret, køkkenbordet

Udsigt gennem arkæologens kammer til storstuens bibliotek. Fot.: Knud Ellitsgaard.

og vandbeholderen. Midt for den sydlige langvæg, ved døren ind til det kombinerede motor-, værksteds- og proviantrum, stod en grammofon i selskab med en stabel kasser, hvis indhold repræsenterede dels vort diskotek, dels vort hospital. Ovenover hang reolen med tre hylder bøger: *Peary Lands centralbibliotek* (fig. 1).

Når motorrummet trækkes fra, var hvert af de resterende kamre, indbefattet radiostationen, udstyret med 1 eller 2 køjer. I disse yderkvarterer havde pearylændingene udnyttet vægpladsen efter eget, snedigt tykke med arbejdsborde og hylder til instrumenter, tøj, faglitteratur og privat lektüre. Hvad størrelse angik, stod flere af lokalbibliotekerne fuldt på højde med centralsamlingen på forum, og selv om hovedparten af deres indhold havde en specialvidenskabelig, absolut ufolkelig karakter, var de yderst vigtige faktorer i det pearylandske biblioteks helhedsbillede (fig. 2).

Rub og stub i hovedstaden – mennesker, 20 hunde, slæder, motorbåde, brændsel, proviant og udhuse med nødforsyninger, hvis hovedhuset skulde brænde – vejede sammenlagt 37 tons. Det var opfløjet fra Nordøstgrønland af Catalina-fly ad en 900 km lang rute ved 24 enkeltflyvninger med gen-

nemsnitlig 1½ tons last pr. luftfartøj. I sommermånederne 1949, da overvintringsholdene udskiftedes, blev der ved 16 flyvninger bragt nye 29 tons forsyninger til Brønlund Fjord.

Hvor meget bøgerne alene udgjorde i antal og vægt lader sig ikke sige, fordi mange af dem skjulte sig i de enkelte deltageres privatgods. Over grundstammen foreligger imidlertid et slags katalog i ekspeditionens trykte »Haandbog«, hvis 200 sider bringer detaljerede lister over alle udrustningens kategorier. Det fremgår heraf, at den ufaglige fælleslitteratur under første overvintring talte 111 værker i 145 bind, og den ikke-private faglitteratur 44 værker, indeholdende ialt 190 forskellige afhandlinger. Et tilsvarende kvantum specialvidenskabelig litteratur har dog sikkert været på private hænder.

Dominerende indenfor den faglitterære rubrik var selvfølgelig alle de rapporter og videnskabelige afhandlinger i *Meddelelser om Grønland*, som omhandlede tidligere ekspeditioners færd i de egne, vi skulde befare, eller som havde berøring med de fænomener, vi kunde forvente at træffe på. Alene Danmark-Ekspeditionens publikationer består eksempelvis af 6 digre folianter på sammenlagt 3300 sider. Rejserapporterne blev studeret om og om igen, inden vi drog ud i terrænet, og var de for tunge til at tages med på slæden, blev deres vigtigste passager skrevet af.

Til orientering om det ufaglige biblioteks sammensætning vilde det have været langt bedre end mine kommentarer at lade listen tale for sig selv. Ved valget var der taget hensyn til mange og sommetider modstridende faktorer. Hver deltager fik forud lov til at fremsætte sine ønsker. Nogle værker blev foretrukket, fordi de var tunge, omfangsrige eller begge dele, og derfor kunde give varigere glæde for fordøjelsen. Dette gjaldt for eksempel de franske mangebindsromaner, *Roger Martin du Gard*: Familien Thibault, og *Jules Romain*: De gode Viljer. Andre kom med på grund af deres prisværdige letvægt, som gav dem fribillet til vore to lige ømfindtlige former for transport: flyvemaskinen og hundeslæden.

Det ideelle undermål i denne gruppe repræsenteredes af en serie ord-bøger på alle hovedsprog, som var et helt lilleput-bibliotek for sig, men dertil kom intet ringere end to af verdenslitteraturens klassiske hovedværker, *Xavier de Maistre*: Voyage autour de ma Chambre, og *Goethe's Faust*. Goethe vejede med sine 148 gram ganske vist dobbelt så meget

Fagbibliotek i geologens kammer med kig gennem døren til fællesbiblioteket i storstuen. Fot.: Knud Ellitsgaard.

som sin lidt yngre kollega, men til gengæld havde han guldsnit og »kupferstick« på titelbladet, som viste ham selv.

Men for ikke at spille tid og plads med unødvendig snak lad mig så bringe i det mindste et udpluk af Peary Land biblioteket, som kan give idé om dets spændvidde: *Leonora Christina*: Jammersminde, *H. C. Andersen's* (aldeles uundværlige) Eventyr, *Holberg*: Henrik og Pernille, *Blicher*. Noveller, *Oehlenschläger*: Sct. Hansaftenspil, *Johannes V. Jensen*: Dyrenes Forvandling, N. M. Petersen: Islændernes Færd ude og hjemme (= *sagaerne*), *Johannes V. Jensen* og *Kyrre*: *Snorres Heimkringla*, *Knut Hamsun*: Samlede Romaner og Fortællinger, *Kielland*: Garman & Worse, *Tolstoj*: Det gamle Kollegiehefte, *Dostojevski*: De forurettede og undertrykte, *Balzac*: Kusine Bette, *Mark Twain*: Favorite works, *Galsworthy*: Den rige Mand, *Sinclair Lewis*: Babbitt, *O'Henry*: Best Stories, *John Steinbeck*: Et mægtigt Gilde.

Troels Lund: Dagligt Liv i Norden, *Egon Friedell*: Kulturhistoria, *Frederik Poulsen*: Den tidlig græske Kunst og Den klassiske Kunst, *Gordon*

Childe: What happened in history, Birket-Smith: Kulturens Veje, Bernal Diaz Del Castillo: Mexicos Erobring, Harold Lamb: Genghis Khan, Jordens Erobring bd. 1–6, *Gerhard Heilman: Universet og Traditionen, James Jeans: Det gådefulde Univers, Heinrich Gille: Strejftog i Stjerneverdenen, Francis Darwin: Charles Darwins Liv og Breve, Georg Brandes: Julius Cæsar, Odd Nansen: Fra Dag til Dag, Francis Bull: Verdenslitteraturens Historie, Brehm: Dyrenes Liv, Ludvig Meyer: Fremmedordbog, Nordisk Konversationsleksikon og Hvem skrev Hvad?*

Udenforstående vil sikkert mene, at en så isoleret tilværelse, som vi gennem et eller to år førte på et sted, hvor temperaturer på 30–40 graders kulde og mørke i 4½ måned var parolen udendørs, og hvor vi havde en righoldig bogsamling tæt ved hånden, måtte give anledning til ganske usædvanlig megen læsning. Hvordan kunde man i det hele taget få tiden til at gå – og da især den lange mørketid – hvis man ikke slugte bøger eller sov?

Helt så enkelt lå det nu ikke. For det første udgjorde den del af tiden, vi tilbragte på rejser tilfods eller med slæde, ikke så lidt endda. Hvad mig selv angår var det sådan, at Peary Land opholdets 682 dage fordelte sig med 418 dage på stationen og 244 dage på rejser. Hjemmelivet i huset havde sine pligter. Under andet års overvintring gik kokkegærningen på tur mellem husets 5 danske beboere, som hver tog en uges tørn, og det betød, at man med en måneds mellemrum havde rigeligt at tage vare på 7 dage i træk med issmeltning, optøning af proviant, slagteriarbejde, brødbagning og studium af kogebøger.

Alle de mangfoldige, tidsrøvende småhverdags, som folk i byerne syd for Peary Land overlader til specialister, måtte vi – da vi hverken havde butikker eller værksteder i nærheden – udrette selv. Tøjet skulde vaskes, lappes og stoppes, og vaskningen var på grund af vandfattigheden et problem, også hvad den kropslige hygiejne angik. Ure måtte korrigeres, værktøj og våben pudses, maskiner repareres, og hvad der gik tabt af reservedele fabrikeres ved egen hjælp. Hertil kom den daglige fodring af hundene, som stod tøjret i jærnlænker udendørs og gerne havde viklet kæderne sammen til en velvoksen knude, forsvarligt plomberet med frosent noksagt. At løse denne knude inden fodringen var dagens værste opgave. Det måtte gøres med bare fingre, ofte i forrygende snefog, og man var glad, når det var overstået.

Geologen Knud Ellitsgaard læser i sin køje. Fot.: Knud Ellitsgaard.

Det, der lagde størst beslag på Ens tid, var dog rejseforberedelserne, – reparation af slæder og telte, som måtte tages indendørs i den i forvejen tæt befolkede stue: beregning af lastvægte og depotmængder, afskrivning af tidligere ekspeditioners beretninger, kopiering af deres kort. Og til dagens faste gøremål hørte endelig dagbogsføringen, som skete, inden man kravlede tilvejs i sin køje og krøb i posen. Mit eget skriveri fra de to overvintringsår fylder 2156 tætskrevne kvartsider.

At man alle de nævnte udskejelser tiltrods (og mange har endda måttet springes over) alligevel fik tid ikke blot til at læse bøger, men til at læse bøger i større tal og med rigere udbytte, end man gør det herhjemme, er et ubegribeligt faktum, som man naturligvis ofte har søgt at finde forklaring på. Selv om man må gøre alting selv og har dagen fuldt besat dermed, sker det jo som led i en meget enklere livsførelse, hvor man er sin egen herre til den yderlighed, at man er beskyttet mod en omverdens uventede forstyrrelser.

Det tager tid at gøre butiksærinder eller gå til møder, og der er den fare ved det, at det let kan føre bort fra En selv og fra Ens egentlige mål. Bymennesket spenderer tiden og løber risikoen fra morgen til aften,

ikke blot ved sin jagen fra sted til sted, men også ved at være slave af de mange påståede nyttebringende goder: telefoner, sporvogne, breve, selskabelighed, radio, fjærnsyn, ugeblade, aviser. Tænkt alene på, hvad den daglige avislæsning stjæler af tid og spolerer af arbejdskraft, – føj dertil telefonering, venten på sporvogne, butiksbetjening og alt det øvrige, og læg det sammen dag for dag i to år. Så vil det være indlysende, at man selv på travle dage kunde komme videre med sine bøger i Peary Land.

Og nätterne havde mange timer, hvor netop mørketidens indespærring og mangel på motion gjorde det umuligt at falde i søvn. Så nåede man det længste stykke fremover i den bog, der i øjeblikket gav En, hvad man savnede af oplevelser og skiftende indtryk udefra. Jeg førte regnskab over, hvad jeg læste i løbet af mine to overvintringsår, som jeg førte regnskab over alt andet – depotvægte, slædekilometre, flyvetransporter – og det samlede antal sider nåede op på 18.563 (fig. 3).

Bag denne sum skjuler sig en hel del samleværker og flerbindsværker, som var taget med, fordi erfaringerne fra tidligere ekspeditioner havde belært mig om, at der i mørketiden var gode chancer for at få dem læst. »Jordens Erobring« i 6 bind – som var et af dem – ville man vel under få andre omstændigheder have haft tid og koncentration nok til at læse fra først til sidst. Og noget lignende gælder *Bernal Diaz*: »Mexicos Erobring«, *Odd Nansen*: »Fra Dag til Dag«, *Birket-Smith*: »Kulturens Veje«, og *Snorres* »Heimskringla«. Den sidste, i *Hans Kyrre's* og *Johannes V. Jensen's* oversættelse, udgivet lige inden vi forlod Danmark, kastede en særlig glans over Peary Lands bibliotek, fordi den var foræret os med dedikation af Johannes V.

– Selvom vi kunne lytte til alle de radioudsendelser, vi ville, passede det os sommetider bedre at få fællesglæde af en god bog ved privat højt-læsning. Man kom forfatteren tættere på livet, når han selv indgik med sin røst i kredsen, tillod os at fremsætte kommentarer og blandede indholdet af sin fortælling sammen med hvad der hændte omkring os. Kort efter mørketidens indtræffen i 1948 gav således *Knud Poulsen* beretninger fra sin »Ungdom« til bedste, og det følgende år fik vi henimod jul besøg af spøgéfuglen *Knut Hamsun*, der fandt sig så godt tilrette i Brønlundhus, at vi først med nød og næppe blev ham kvit, da rejsetravlheden efter solens genkomst i foråret 1950 kulminerede.

Velvidende om hans noget arrogante væsen gjorde vi særlig stads af

besøget. Forud for debutaftenen den 12. december 1949 udsendte festkomiteen en maskinskreven kundgørelse om, at der ville finde oplæsning sted i Brønlundhus' Store Sal kl. 21,15. Programmet var forskellige udtog af »Kratskog«, deriblandt den mesterlige lille solstrålefortælling, »Zackæus«. Andre Hamsunaftener fulgte, og den sidste udspillede sig den 18. marts 1950, kun to dage før jeg startede min 2½ måneders lange slæderejse til det nordlige Peary Land. Hamsun var ved denne lejlighed nået til sin køretur over Kaukasus sammen med en mystisk »ledsager«, i hvem han udfra sit vante koketteri nægtede at lade os genkende sin kone.

Hvervet som impresario var mit, og forud for oplæsningen havde jeg haft travlt med andre ting, – syet nyt seletøj til min førerhund og slået brød op til bagning for at sætte en af telegrafisterne ind i kunsten, så husets beboere ikke skulle blive brødløse under mit fravær. Komfuret havde jeg omhyggeligt rensat for sod, så det kunne give fuld varme, og efter at mine to lange dejgpølser var lagt tilrette i stegebakken, blev denne ved sine midterhanke ophængt i loftsbjælken ovenover. Kaukasusrejsen begyndte, og alt mens vi bevægede os opad mod vilde bjergpas, konstaterede jeg med tilfredshed gennem øjenkrogene, at mine vordende brød hævdede sig mønsterværdigt.

Netop som Hamsun sneg sig ud af vognen for »på videnskabens vegne« at aflure en primitiv bjergstamme dens skikke, fik en klirren af stål efterfulgt af fede klask os til at fare op og styrte hen – ikke mod et baghold af Kaukasiere, men til komfuret. Stegebakken var tippet rundt, og mesterværkerne væltet i en tyk flom ned på den glohede ovnplade. Intet bør gå tilspilte på en ekspedition, hvadenten den driver forskning i Peary Land eller i Kaukasus. Det lykkedes os med mange hænders hjælp at redde halvdelen af dejen op i stegebakken igen, inden Hamsun med et skadefro smil vendte tilbage fra sin ekskursion og kusken lod pisken knalde, så vognen rullede videre. Elbrus' hvide top hævdede sig forude, dejen kom i ovnen, og den blev til et, omend også kun eet brød.

En uge senere var grønlænderen *Jens* og jeg allerede langt ude på Independence Fjorden, omgivet af skinnende snemarker i én uendelighed hele synskredsen rundt. På sådanne rejser indskrænkede biblioteket sig til to eller tre bøger, og da samtalen med Ens ledsager af sproglige grunde ikke var overdådig, kom forfatteren af den bog, man for tiden læste, til

at fungere som Ens rejsefælle i åndelig forstand. Man konsulterede ham i teltet om aftenen efter endt dagsmarch, og måtte nu og da notere enkelte af hans guldkorn ned i sin dagbog. Man stjal sig til en lille passiar med ham ved morgenmaden, inden man brød lejren op for at drage videre. Man analyserede hans bemærkninger undervejs, når man travede i sporet bag slæden, og indlod sig i diskussion om de ting, man ikke var fuldt enig i. Og endnu stærkere end under læsningen på stationen blandede hændelserne fra bogens verden sig sammen med begivenhederne, eller måske snarere manglen på begivenheder, i Ens aktuelle tilværelse.

Hvad står der for eksempel at læse i journalen, da vi i april nærmede os de ukendte øer yderst ved fjordens munding, halvandet hundrede kilometer fra Brønlund Fjord?

»Vi satte telt østen for et lille isfjæld, og da vi hentede is fra det til maden, fandt vi store istapper, som vi tog med. Har det da været tøvejr herude i år? Med god appetit og god samvittighed kunde man igen hengive sig til proviantkassens nydelser, og derefter flygtede jeg med *Balzac* til Paris'es fordærvelser og overraskede kurtisanen Valérie sammen med grev Wenceslas Steinboch i et elskovshus bag Boulevard des Italiens, en ligeså delikat og pirrende som for Valérie skæbnesvanger udflugt.

Jens havde lagt sig til at sove; jeg gemte bogens sidste side til næste »dag« og sad lidt i posen med en cigaret, nydende stilheden og atmosfæren i det af solen gennemlyste, ravfarvede teltrum. Det var som at sidde indeni i en sleben ædelsten. Spændt på, hvad jeg skulde opleve, og hvad jeg skulde finde på de øer, der nu ikke kunde være så mange timer borte, lagde jeg mig til at sove klokken 4¼.«

Eller en måned senere, dybt inde i Peary Lands nordligste storfjord, hvor kun Eskimoer i en fjern fortid havde været før os:

»Mona's hanhvalp lever stadig, og hun har ikke født os flere børn. Temperaturen til morgen ÷ 20°. Vågnede kl. 6 og syntes, jeg måtte bestille noget. Gav mig til at tegne kort, og en ny skitse af Nordpassets bræer i tåge. Tog endelig en slurk af *James Jeans'* »Det gådefulde Univers«, som jeg syntes passede godt til stilheden og solen og de vældige, hvide fjældomgivelser her, – en stemning der er *universel*, og en fred i sindet, der præparerer til modtagelighed for dybsindige bøger. Det er en god bog; jeg tror ikke, sandheden om videnskabens og filosofiens stilling i dag kan gøres klarere og bedre op end i den!«